بسم الله الرحمن الرحیم

انقلاب اسلامی و نقش آن در رشد کمی و کیفی رسانه های جمعی

سید حسین شرف الدین

(تقریر سخنرانی در همایش گفتمان انقلاب اسلامی، در موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، قم، پنج شنبه ۹۵/۱۲/۱۹)

عرایض خود را با طرح چهار مقدمه و چند نکته تحت عنوان اقدامات تقدیم می کنم:

اما مقدمات:

۱)انقلاب اسلامی در طلیعه عصر اطلاعات و ظهور پیاپی رسانه های مدرن بوقوع پیوست و با اینکه در فرایند شکل گیری آن عمدتا از رسانه های سنتی مثل منبر و نوشتار چاپی و اندکی از رسانه های نه چندان مدرن مثل رادیو و نوار کاست استفاده شد، اما نقش بسیار مهم و تعیین کننده ای در توسعه کمی و کیفی رسانه های مدرن در کشور داشته است.

به استثنای ماهواره که به استناد قانون در سال ۷۲ استفاده از آن ممنوع شد(ولو بالای ٦۰ درصد مردم عملا این قانون را نقض کرده اند)، تقریبا همه رسانه ها در ایران بدون هیچ نوع محدودیتی در چرخه رشد کمی و کیفی قرار گرفتند. انقلاب اسلامی در این بخش نیز(برغم همه ضعف ها و کاستی های انکار ناپذیر) کارنامه درخشان و قابل دفاعی دارد و برغم همه مشکلات و موانع، موفقیت های درخورتوجهی در رشد همه جانبه رسانه ها و تامین و تمهید انواع امکانات و ظرفیت های زیرساختی و روساختی، سخت افزاری و نرم افزاری، ساختی و محتوایی، هنجاری و کارکردی، تولیدی و توزیعی و... داشته است. (منشور انقلاب در خصوص رسانه ها در این عبارت کلیدی امام خلاصه شده است: ما با سینما مخالف نیستیم با فحشاء مخالفیم، باتلویزیون مخالف نیستیم با بی بندوباری مخالفیم)

(دلیل این همسویی: اقتضای قهری زمان، ماهیت فرهنگی انقلاب و تلقی رسانه به مثابه یک نهاد فرهنگی، داشتن رسالت تبلیغی برای نشر معارف و ارزش های دینی در داخل و خارج، ضرورت مقابله با تهاجم فرهنگی دشمن و...)

۲) به طور طبیعی نمی توان در قالب یک گزارش دو ساعته، یک جهان گسترده و پرتنوع با اقتضائات ذاتی و کارکردی و روند تحولی پرفراز و فرود سی و چند ساله را توصیف و تحلیل کرد(شاید مناسب بود هر رسانه به صورت علی حده مورد توجه قرار می گرفت و نسبت انقلاب اسلامی با آن مورد بحث و بررسی واقع می شد)

۳) برای فهم نقش انقلاب اسلامی در این خصوص، ناگزیر باید به مقایسه ونسبت سنجی دست زد: مثلا مقایسه میان وضعیت رسانه ای کشور در قبل و بعد از انقلاب اسلامی؛ یا مقایسه میان ایران با کشورهای دارای وضعیت مشابه؛ یا مقایسه میان روند رشد رسانه ها در ایران با استانداردهای تعریف شده جهانی؛ یا مقایسه وضع موجود کشور با سطوح آرمانی مورد انتظار انقلاب و نظام اسلامی (بدیهی است که انجام هر یک ملزومات اطلاعاتی و روشی خاص دارد)

٤) انجام مقایسه نیازمند در اختیار داشتن اطلاعات آماری دقیق از امکانات است: در خصوص برخی تحولات با اصلا آماری وجود ندارد یا آمارهای دقیقی در دست نیست/ علاوه اینکه تحولات معنایی و محتوایی(که شاید انقلاب در آن موفقیت های برجسته تری داشته) را به دلیل تعدد و تنوع ابعاد و ماهیت کیفی آن چندان نمی توان دراین گزارش متعرض شد.

مجموع اقداماتی که انقلاب و نظام اسلامی در آن نقش علی و اعدادی و تاثیر مستقیم و غیر مستقیم داشته است، می توان به بیان اجمالی در موارد ذیل خلاصه نمود:

۱) مشروعیت بخشی، ایجاد اعتماد عمومی و متعاقب آن تقویت انگیزه برای مصرف رسانه ای(در سطوح توده ای و تصحیح ذهنیت ها(غالب متشرعان در زمان طاغوت با رسانه ها بویژه رسانه های تصویری مثل تلویزیون وسینما بیگانه و بلکه به دلایل موجهی ستیز داشتند)[الان هم خیلی از شهروندان ایرانی و حتی برخی کشورهای منطقه، محصولات رسانه ای ایران را به دلیل غنای فرهنگی و عاری بودن از برخی آمیزه های انحرافی بر غالب رسانه های موجود ترجیح می دهند)
۲) ایجاد زمینه برای تبدیل مخاطب منفعل به مخاطب فعال(بویژه از طریق رشد سواد عمومی از طریق رسانه ها یا سازمانهایی نظیرنهضت سواد آموزی، زندگی در محیط های شهری، افزایش نسبی سرانه مطالعه، رشد کمی و کیفی تحصیلات دانشگاهی)
۳) بسط سواد رسانه ای و فرهنگ استفاده از رسانه (عمدتا به دلیل ارتباط گسترده مردم با رسانه های مختلف داخلی و خارجی و تجربه نسبتا طولانی مدت استفاده از رسانه های مختلف، فضای آزاد

حاکم بر کشور، تعدد برنامه های تحلیلی و انتقادی، اطلاع یابی از پشت صحنه ها و شگردهای رسانه ای، هشدارهای مسئولان در نحوه عملکرد رسانه ها

٤) رشد کمی و کیفی در ابعاد آموزشی و تحقیقاتی مربوط به رسانه ها: از طریق تاسیس دانشگاه صدا و سیما ودانشکده های متعدد در دانشگاههای مختلف با رشته ها وگرایش های علمی متعددی که مستقیم و غیر مستقیم در خدمت بسط و ارتقای ارتباط جمعی اند، تعدد و تکثرروزافزون دانشجویان و فارغ التحصیلان و متخصصان این حوزه، ارتقای سطح سواد، دانش و تجربه کارگزاران و ارباب رسانه، ارتقای استانداردهای آموزشی و پژوهشی این حوزه، ایجاد مراکز متعدد مطالعاتی و پژوهشی، تولید و تکثیر آثار تالیفی و ترجمه ای در این حوزه، اشتغال زایی قابل توجه در این بخش و...

٥) تاسیس مراکز و نهادهای حمایتی و هدایتی مثل شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیات نظارت بر صدا و سیما، شورای عالی فضای مجازی، مرکز فناوری اطلاعات و رسانه های دیجیتال، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی(بویژه در حوزه مطبوعات، کتاب، سینما، موسیقی، تئاتر، بازیهای رایانه ای)، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، ستاد ملی بازیهای رایانه ای،

٦) تدوین نظام های هنجاری مبتنی بر معیارهای فقهی و اخلاقی، در قالب اساسنامه ها، مجموع قوانین، دستورالعمل های اجرایی، آیین نامه های برنامه سازی، تعیین جرائم و انحرافات رسانه ای

٧) اصلاح و تقویت نظام های نظارتی و کنترلی اعم از نظارت صنفی(که توسط اصناف اعمال می شود)، مدنی(که توسط مردم اعمال می شود)، انتظامی (که توسط نیروی انتظامی و پلیس فتا)، امنیتی(که توسط نهادهایی مثل وزارت اطلاعات اعمال می شود) وقضایی و کیفری (که توسط قوه قضائیه اعمال می شودمثل هیات نظارت بر مطبوعات و دادگاه رسیدگی به جرائم مطبوعات)،

٨) (به تبع آن)اصلاح، ارتقاء و تاحدی ضابطه مند سازی سیستم ممیزی محصولات فرهنگی و رسانه ای داخلی مثل مطبوعات، کتاب و فیلم و ارزیابی و پالایش محصولات وارداتی؛ فیلترینگ برخی سایت ها وسامانه های اینترنتی و... (البته ما دراین بخش نیز با مشکلاتی جدی مواجهیم؛ علاوه که برخی محصولات رسانه ای از طریق شبکه های زیرزمینی، قاچاق یا فضای سایبر که کنترلی برآن اعمال نمی شود، در کشور توزیع می شود)

٩) تقویت اصناف، انجمن ها، تشکل ها و اتحادیه های رسانه ای

١٠) سرمایه گذاری در توسعه زیرساخت ها و بسط کمی و کیفی تجهیزات سخت افزاری مثل توسعه دکل های مخابراتی، استفاده از سیستم های پخش ماهواره ای، گسترش فیبر نوری، ایجاد ظرفیت

برای تبادل بین المللی داده ها، ساخت شهرک ها، پردیس ها، بنیادها و مراکز ارائه خدمات سینمایی، دیجتیالی کردن تدریجی سیستم ها، تجهیز مراکز اداری وسازمانی به اینترنت در راستای ارائه خدمات عمومی به مردم، تاسیس کافه های اینترنتی با هدف ارائه خدمات عمومی و...

۱۱) بسط کمی و تعدد و فراوانی رسانه ها: کتاب: سه میلیارد و پانصد میلیون عنوان کتاب چاپ شده (اعم از تالیف و ترجمه)بعد از انقلاب؛ مطبوعات: ۱۲۱ روزنامه سراسری به زبان فارسی، ٤ روزنامه انگلیسی، یک روزنامه به زبان عربی(الوفاق)، ۵۲ روزنامه محلی، چند روزنامه آن لاین با تیراژی جمعی حدود یک میلیون(اگر چه شمارگان مطبوعات همواره محرمانه تلقی می شود)/ نشریات علمی: مجموعا ۱۰۷۲ نشریه دارای مجوز از وزارت علوم داریم(۱۵۸ تا علمی ترویجی و مابقی یعنی ۹۱٤ علمی پژوهشی)؛ ۳٦۷ نشریه عمومی و علمی تخصصی دارای مجوز از وزارت ارشاد که به صورت هفته نامه، ماهنامه، دو ماهنامه و فصلنامه منتشر می شود/ (نشریات درون سازمانی بدون مجوز هم داریم)/ رادیو و صدا: ۱۲ شبکه رادیویی ملی با قابلیت پخش در سراسر کشور با محتوای متنوع و در تمام ساعات شب و روز داریم؛ ۳ شبکه برون مرزی به زبانهای عربی، انگلیسی، فارسی دری، روسی، ترکی استانبولی، فرانسه، آلمانی؛ ۳۷ شبکه استانی(به تعداد مراکز استانها و برخی شهرها مثلا اهواز، آبادان و دزفول)؛ یک شبکه اینترنتی به نام: ایران صدا؛ چند شبکه تخصصی و اختصاصی مثل رادیو معارف، رادیو قرآن، رادیو سلامت، رادیو اقتصاد، رادیو آوا / سیما: ۱۹شبکه ملی سراسری داریم؛ ۷ شبکه برون مرزی جهانی داریم: جام جم (برای ایرانیان مقیم اروپا، آمریکا، آسیا و اقیانوسیه)؛ شبکه سحر (به زبان آذری، کردی، اردو، انگلیسی، فرانسوی و بوسنیایی)؛ شبکه العالم (شبکه خبری عربی)؛ شبکه الکوثر (شبکه معارف به زبان عربی)؛ پرس تی‌وی (شبکه خبری انگلیسی)؛ هیسپان‌تی‌وی(شبکه اسپانیایی)؛ آی‌فیلم انگلیسی (شبکه فیلم و سریال به زبان انگلیسی و فارسی)؛ آی فیلم عربی (شبکه فیلم و سریال به زبان عربی و فارسی)؛ ۵ شبکه استانی- محلی: شبکه آبادان (آبادان)؛ شبکه آذربایجان غربی (آذربایجان غربی)؛ شبکه آفتاب(مرکزی) ؛ شبکه اترک (خراسان شمالی)؛ شبکه اشراق (زنجان)؛ ۲۹ شبکه استانی سراسری (مستقر در مرکز استان اما دارای قابلیت پخش در کل استان)؛ ۲ شبکه اینترنتی: شبکه لبیک (پخش زنده مسجد الاحرام)؛ شبکه رضوی (پخش زنده حرم امام رضاع)/خبرگزاری: ۳٤ خبرگزاری دارای مجوز(از ۸٤ تا کنون شکل گرفته و فعلا فعالند) مثل جمهوری اسلامی، فارس، مهر/ دهها خبرگزاری در صف اخذ مجوز و تعدادی هم غیر قانونی؛ ۳۵ پایگاه خبری و اطلاع رسانی اینترنتی دارای مجوز(از ۸۹ به این طرف) مثل مشرق، دانشجو، بسیج؛ ۱۳۹ سایت خبری دارای مجوز از هیات نظارت بر مطبوعات اند که ۹۷ تای آن مربوط به استان تهران است؛ ۳۱۵ خانه فرهنگ دیجیتال (که ٤۰ تای آن متعلق به تهران است که بعضا در کار خبر رسانی هم مشارکت دارند)/ سینما : اکنون ۲۱۲

سینما با ۳۱۵ سالن با ظرفیت ۱۲۲هزار و ۷٦۰ صندلی (که تعداد آن به لحاظ کمی از زمان طاغوت کمتر شده ولی طاغوت بیشتر در تهران بود و تک سالنه الان هم در کشور بسط یافته و هم به مرور به صورت پردیس و چند سالنه در می آید و هم سیستم و تجهیزات آن پیشرفته تر شده است؛ در عین حال حدود ۱۰۰۰ شهر کشور فاقد سالن سینما هستند)؛ شبکه نمایش خانگی نیز تقریبا با گستره سراسری در حال فعالیت است و از این طریق همه مردم از محصولات سینمایی و نمایشی بهره می گیرند؛ سالانه حدود ۱۰۰ فیلم در کشور تولید می شود/ اینترنت هم اینک بیش از ٤٥ میلیون نفربه اینترنت دسترسی دارند و از این تعداد حدود ۲۸ میلیون از طریق مبایل به این سیستم متصل می شوند/ شبکه های اجتماعی نیز به عنوان بخش دیگری از این فضا، به دلیل مشارکت نسل جوان جزو فعال ترین رسانه های تبادلی ماست؛ موسیقی: سالانه ٤۰۰ آلبوم موسیقی در کشور تولید می شود(از پاپ، سنتی، کلاسیک، محلی، تلفیقی، کودک و سایر ژانرها/ سالانه با سرمایه گذاری صدا و سیما بیش از هزار قطعه موسیقی تولید می کند که بعضی حتی فرصت پخش هم نمیابند/ بیش از ۲۰۰ موسسه دارای مجوز تولید آلبوم در کشور داریم وسالانه صد هزار نسخه از این محصولات در داخل فروخته می شود

۱۲) توسعه کیفی رسانه ها در بخش محتوا و پیام: بویژه با دخالت دادن صریح و ضمنی بینش ها، ارزشها و نگرشهای دینی و اسلامی در قالب کتب، مطبوعات، برنامه های رادیویی و تلویزیونی، فیلم های سینمایی، / ارزیابی محصولات تولیدی داخل و خارج براساس معیارهای دینی(اگر چه هنوز تا رسیدن به سرحد مطلوب فاصله زیاد داریم) ارتقای سطح کیفی رسانه ها در کشور موجب شده تا علاوه بر رسانه های توده گرا، بخش قابل توجهی از رسانه ها مورد توجه نخبه گان و خواص جامعه قرار گیرند.

۱۳) بسط جغرافیایی حوزه پوشش و گستره ضریب نفوذ رسانه ها در سراسر کشور و در مواردی فراتر از کشورو منطقه (به ادعای مسئولان هیچ منطقه ای از کشور نیست که از برد رسانه ای محروم مانده باشد اگر چه شاید کیفیت دریافت در برخی مناطق چندان مطلوب نباشد)

۱٤) بستر سازی جهت ورود و نقش آفرینی نیروهای ارزشی و متعهد در بخش های مختلف رسانه ای

۱۵) ایجاد و تقویت عاملیت حوزه های علمیه و روحانیت در عرصه رسانه ها(چه از طریق ایجاد رسانه های صرفا حوزوی؛ چه از طریق حضور مستقیم و غیر مستقیم روحانیون در سایر رسانه ها و بهره گیری از این رسانه ها در تبلیغ و ترویج معارف دینی: یکی از نمونه های شاخص و دارای شهرت جهانی آن مرکز کامپیوتری نور است که در کار تولید نرم افزارهای علوم اسلامی موفقیت های شایانی داشته است)

۱۶) تقویت فرهنگ های قومی و محلی و میراث فرهنگ سنتی بواسطه تقویت رسانه های محلی (که در عصر جهانی شدن محکوم به زوال شده اند و سازمان فرهنگی یونسکو مکرر به اهمیت آنها توجه می دهد)

۱۷) تقویت ژورنالیسم علمی (بهره گیری از رسانه های جمعی در نشر معارف علمی و آکادمیک و ایفای نقش واسط میان مراکز علمی و پژوهشی با عموم مردم)

۱۸) ورود به بازارهای جهانی و صدور برخی محصولات فرهنگی و رسانه ای به کشورهای مختلف و شرکت اجمالی در جشنواره های بین المللی

۱۹) بسط واردات محصولات رسانه ای از کشورها و اقلیم های فرهنگی مختلف همراه با ارزیابی محتوایی آنها(اگر چه ظاهرا تنها تلویزیون حق خرید و دوبله و پخش محصولات خارجی دارد.) که خود در رشد ارتباطات میان فرهنگی نقش مهمی دارد.

۲۰) راه اندازی پایگاههای ارائه کننده خدمات علمی به پژوهش گران در فضای سایبرمثل ایران داک(مرکز اسناد ایران: Irandoc)، مگ ایران(Magiran.comبانک اطلاعات نشریات کشور)؛ پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی(SID)، مجلات تخصصی نور(Normags)، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام(ISC آیسسکو).

۲۱) تاسیس جشنواره های رسانه ای مختلف : **وجود** ۲٤ نوع جشنواره‌های رسانه ای(مطبوعات، فیلم اعم از کوتاه و بلند، دنیای تصویر، سینما، موسیقی، تئاتر، کاریکاتور، رسانه های دیجیتال) و جشنواره های هنری، فرهنگی، ادبی، دینی (که به نوعی به رسانه ها مربوطند)

۲۲) برگزاری نمایشگاه سالانه ملی کتاب در تهران؛ نمایشگاههای استانی و شهرستانی بویژه در هفته پژوهش در سراسر کشور؛ شرکت در برخی نمایشگاههای کتاب بین المللی

۲۳) عضویت فعال در برخی سازمانهای رسانه ای بین المللی و مشارکت فعال در ایجاد برخی سازمانهای رسانه ای منطقه ای مثل اتحادیه رادیو تلویزیونهای اسلامی؛ اتحادیه مطبوعات و خبرگزاریهای جهان اسلام و...

البته معنای توصیف فوق به هیچ وجه این نیست که کشور و نظام به همه اهداف و آرمانهای خود در این بخش دست یافته وتعالی مطلوب در این خصوص حاصل شده است: هنوز هم کشور در بخش هایی با مشکلات جدی مواجه است برای مثال: فقدان سیاست های راهبردی در بخش ماهواره ها، فضای سایبر و موسیقی؛ ضعف جدی در تولید محصولات فرهنگی رسانه ای فاخر متناسب با فرهنگ انقلاب و انتظارات جامعه؛ ضعف سیستم های نظارتی و کنترلی بویژه در فضای مجازی و شبکه های اجتماعی و به طور کلی

رویارویی با روند تهاجم و شبیخون فرهنگی؛ رشد روزافزون جرائم اینترنتی در کشور؛ ضعف بهره گیری از ظرفیت های رسانه ای و ارتباطی در خدمات رسانی عمومی و رشد فرهنگی؛ ضعف دانش بومی ارتباطات؛ وابستگی زیاد به محصولات فرهنگی و رسانه ای وارداتی؛ فقدان دولت الکترونیک؛ فقدان شبکه ملی اطلاعات و اینترنت ملی؛ عدم حضور جدی در فضای سایبر با هدف نشر فرهنگ انقلاب و مبارزه با سیاست های فرهنگی دشمن و...